

İlkin ƏLƏKBƏROV

*Azərbaycan Respublikası DİN-nin Polis Akademiyası "DİO-da inzibati fəaliyyət" kafedrasının müəllimi, polis leytenantı
e-mail: ilkinalakbar14@bk.ru*

YAŞAYIŞ SAHƏSİNƏ, HABELƏ BİNAYA, ANBARA VƏ YA BAŞQA SAXLANC YERLƏRİNƏ QANUNSUZ DAXİL OLMAQLA ÖZGƏ ƏMLAKINI OĞURLUQ YOLU İLƏ TALAMANIN CİNAYƏT-PROSESSUAL VƏ TƏCRÜBİ PROBLEMLƏRİ

Açar sözlər: yaşayış sahəsi, saxlanc yeri, mənzil toxunulmazlığı, talama, oğurluq, ifadələrin yerində yoxlanılması, sübutların qiymətləndirilməsi

Ключевые слова: жилой район, место хранения, жилищный иммунитет, грабеж, ограбление, проверка заявлений на месте, оценка доказательств

Key words: residential area, storage place, housing immunity, larceny, theft, on-the-spot verification of statements, evaluation of evidence

Cinayətkarlığın strukturunda mülkiyyət əleyhinə edilən cinayətlərin xüsusi çəkisi həmişə yüksək olmuşdur və indi də belədir. Həmin cinayətlər sırasında ən geniş yayılanı isə yaşayış sahəsinə, habelə binaya, anbara və ya başqa saxlanc yerlərinə qanunsuz daxil olmaqla özgə əmlakını talama əməlləridir. Qeyd olunan cinayətlərin ayrı-ayrılıqda ictimai təhlükəliliyi çox böyük görünməsə də, geniş yayılmasını nəzərə alsaq, onların məcmu halda cəmiyyətə çox böyük maddi və mənəvi ziyan vurduğunu görürük. Yaşayış sahəsinə, habelə binaya, anbara və ya başqa saxlanc yerlərinə qanunsuz daxil olmaqla özgə əmlakını talama əməlləri cinayətkarlar üçün olduqca gəlirli və çox vaxt gizli törədilməsinə görə nisbətən təhlükəsiz kriminal fəaliyyət növüdür. Bu cinayətlər Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında təsbit edilmiş mülkiyyət hüququna və mənzil toxunulmazlığına qəsd edir.[1, maddə 29] Beləliklə, yaşayış sahəsinə, habelə binaya, anbara və ya başqa saxlanc yerlərinə qanunsuz daxil olmaqla özgə əmlakını talama əməlləri həm geniş yayılmasına, həm də vurduğu zərərin həcminə görə cinayətkarlığın ümumi strukturunda xüsusi yer tutur.

Azərbaycan Respublikasının müstəqillik qazanması, ölkədə köklü şəkildə aparılan sosial-iqtisadi dəyişikliklər, qanunvericiliyin əsaslı şəkildə yenidən qurulması bütün başqa sahələrdə olduğu kimi cinayətkarlıqla mübarizə işinə də öz müsbət təsirini göstərmişdir. 1992-ci ildən başlayaraq respublikada cinayətkarlığın səviyyəsi, o cümlədən tədqiqat obyektini seçdiyimiz yaşayış sahəsinə, habelə binaya, anbara və ya başqa saxlanc yerlərinə qanunsuz daxil olmaqla özgə əmlakını talama əməllərinin sayı dinamik olaraq azalmağa davam etmişdir. Bu, respublikada cinayətkarlığa qarşı aparılan mübarizənin, geniş profilaktik işlərin nəticəsində mümkün olmuşdur. Vətəndaşlar öz evlərinin və mənzillərinin, müxtəlif qurumlar öz binalarının, anbar və saxlanc yerlərinin etibarlı qorunması üçün fəal işlər görməyə başlamışlar. Yaşayış evləri, mənzillər və obyektlər dəmir qapılar və çərçivələrlə, müx-

təlif növ siqnalizasiya qurğuları ilə təchiz edilmişdir.

Ancaq hüquqmühafizə orqanlarının apardığı profilaktik işlər, habelə vətəndaşların və müxtəlif qurumların gördükləri ehtiyat tədbirləri qeyd olunan cinayətlərin qarşısını lazımi səviyyədə almağa imkan verməmişdir. Yaşayış sahəsinə, habelə binaya, anbara və ya başqa saxlanc yerlərinə qanunsuz daxil olmaqla özgə əmlakını talama əməlləri təhlükəli cinayətlərdən biri olaraq qalmaqda davam etmişdir. Antisosial davranış yolu seçmiş cinayətkarlar özləri üçün yaranmış «əlvərişsiz» şəraitə uyğunlaşmağa məcbur olmuş, qeyd olunan cinayətləri törətmək üçün müasir texnologiyadan bəhrələnərək yeni, daha səmərəli üsul və vasitələrdən istifadə etmişlər. Yaşayış sahəsinə, habelə binaya, anbara və ya başqa saxlanc yerlərinə qanunsuz daxil olmaqla özgə əmlakını talama əməlləri vətəndaşlara və hüquqi şəxslərə, bütövlükdə cəmiyyətə böyük maddi və mənəvi ziyan gətirir, ölkədə mənəvi-psixoloji iqlimi korlayır, cəmiyyət üzvlərinin ədalətlik duyğularına mənfi təsir göstərir, onlarda sabaha, gələcəyə ümitsizlik yaradır, cəmiyyətin həyatında isə sosial gərginliyi artırır.

Bütün bunlara görə yaşayış sahəsinə, habelə binaya, anbara və ya başqa saxlanc yerlərinə qanunsuz daxil olmaqla özgə əmlakını talama əməlləri ilə hüquqi mübarizə əvvəllər olduğu kimi hazırda da aktual problemlərdən biri olaraq qalır. Bu problemin uğurlu həlli üçün ən əvvəl qeyd olunan cinayətlərlə bağlı qanunvericiliyin təkmilləşdirilməlidir. Bunun üçün isə müvafiq elmi tədqiqat işlərinin aparılması zəruridir. Təcrübə göstərir ki, qanunvericiliyin qeyd olunan cinayətlərlə bağlı normalarında müəyyən “boşluqlar” və qüsurlar mövcuddur, göstərilən normalar təcrübədə heç də həmişə düzgün yozulmur, tövsif məsələlərində bəzən səhvlərə yol verilir, bu da həmin normaların tətbiqində qanun pozuntularına gətirib çıxarır. Məsələn, yaşayış sahəsinə qanunsuz daxil olmaqla edilən talamanın ictimai təhlükəliliyi binaya, anbara və ya başqa saxlanc yerlərinə qanunsuz daxil olmaqla edilən talamanın ictimai təhlükəliliyindən yüksəkdir, çünki bunlardan birincisi Konstitusiyada təsbit edilmiş mülkiyyət hüququna və mənzil toxunulmazlığı hüququna qəsd etdiyi halda, ikinci-

si yalnız mülkiyyət hüququna qəsd edir. Lakin buna baxmayaraq qeyd olunan əlamətlər Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 177.2.3-cü maddəsində bir yerdə verilmişdir.[2] Yaşayış sahəsinə, habelə binaya, anbara və ya başqa saxlanc yerlərinə qanunsuz daxil olmaqla talama cinayətlərinə aid nəzəri müddəaların, istintaq və məhkəmə təcrübəsində qarşıya çıxan və tədqiqatçılar tərəfindən həllini tapmamış problemlərin hərtərəfli və dərinlən araşdırılmasını və onların elmi cəhətdən həll edilməsini, bunların əsasında baxılan cinayətlər haqqında qüvvədə olan cinayət və cinayət-prosessual qanunvericiliyinin təkmilləşdirilməsi tələb olunur. Bütün bunlar qanunvericiliyin qarşısında duran təxirəsalınmaz məsələlərdəndir.

Cinayətkarlığın getdikcə daha çox mütəşəkkil xarakter və peşəkar istiqamət aldığı, cinayətlərin yeni-yeni növ və formalarının yarandığı, hallarının artdığı bir şəraitdə hüquq-mühafizə orqanlarının işinin, ekspert-kriminalistik tədqiqatların, cinayətlərin istintaqı ilə bağlı hərəkətlərin optimal təşkili, planlaşdırılması və idarə olunması mexanizmlərinin elmi-texniki tədqiqinin nailiyyətlərinə (kibernetika, informasiya nəzəriyyəsi, kompüterlər) əsaslanan metod üsullar əsasında qurulması, yeni baxışların və yanaşma tərzlərinin formalaşması və cinayətkarlıqla mübarizə təcrübəsində həyata keçirilməsi son dərəcə mühüm elmi əhəmiyyət kəsb edir. Müasir dövrdə elmi informasiyanın həcmi o qədər böyükdür ki, müstətiqlər mürəkkəb cinayət işlərinin istintaqı zamanı tədqiqat vaxtının demək olar ki, əksər hissəsini maddisübutun və zəruri informasiyanın axtarışına sərf edirlər. Saxlanc yerlərinə daxil olmaqla törədilən talama cinayətlərində də istintaq təcrübəsində sübutların toplanılması və möhkəmləndirilməsi işi üstünlük təşkil edir. “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” qanuna əsasən də əməliyyat axtarış fəaliyyətinin vəzifələri sırasında hazırlanan və törədilən cinayətlərin qarşısının alınması, törədilmiş cinayətlərin aşkar edilməsi və açılması, cinayətləri hazırlayan, törədən və törətmiş şəxslərin müəyyən edilməsi və s. mövcuddur.

Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 3 mart 2005-ci il tarixli 1 sayılı “Uğurluq, soyğunçuluq və quldurluğa dair işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında” qərarının 1-

ci bəndində talamaya verilən anlayışa əsasən “talama dedikdə, özgə əmlakının tamah məqsədilə, hüquqazidd, əvəzsiz götürülməsi və bu əmlakın təqsirkarın və ya başqa şəxsin xeyrinə yönəldilməsindən ibarət hərəkətlər başa düşülür”. [4] Bəzi müəlliflər bu anlayışı haqlı olaraq tənqid edərək yazır ki, talamaya verilən bu anlayışda onun bütün əlamətləri öz əksini tapmamışdır. Çünki talamanın anlayışı dedikdə, talamanın bütün növ və formalarına xas olan və onu digər növ cinayətlərdən fərqləndirən əlamətlərin qarşılıqlı məntiqli əlaqədə toplumu başa düşülməlidir.

Təbii ki, hər bir cinayət baş verdikdə hüquq-mühafizə orqanlarına məlumat daxil olduğu və ya birbaşa hüquq mühafizə orqanları tərəfindən aşkar edildiyi andan hadisəyə qanunvericiliyin tələbləri daxilində reaksiya verilir. Hüquq-mühafizə orqanlarına məlumat daxil olduğu andan hadisə ilə bağlı əməliyyat-istintaq qrupu hadisə yerinə yollanır və zəruri hərəkətlər edilir. Bu cinayətlər sırasında talama cinayətləri də daxildir. Lakin mövcud praktika onu göstərir ki, talama cinayətləri çərçivəsində latentlik faizi də heç də az deyil. Məsələn, bəzən şəxslərin anbarlarından uzun müddət istifadə etmədikləri əşyaları oğurlanır, lakin şəxs bundan xəbəri olmur və ya xəbəri olduqda da əşyanın onun üçün əhəmiyyətli olmadığını bildirərək hüquq-mühafizə orqanlarına məlumat vermir. Başqa misal kimi onu göstərmək olar ki, şəxs oğurluq faktını bildiyi andan müəyyən səbəblərə görə hüquq-mühafizə orqanlarına məlumat vermir, sonra öz ətrafında olan şəxslərin təkidi ilə məlumat verdikdə artıq aradan xeyli müddət keçdiyindən istər hadisə yerinin toxunulmazlığı pozulur, istərsə də əl-barmaq, ayaq izləri və digər sübutetmə prosesində lazım olan materialların əldə edilməsi çox çətinləşir.

Göründüyü kimi istər cinayət-prosessual əlmin, istərsə də əməliyyat axtarış fəaliyyətinin vəzifələri bir-birilə uyğunluq təşkil edir. Onların hər ikisinin ümumi vəzifələri cinayətkarlığa qarşı mübarizə, cinayətkarlığın qarşısının alınması və profilaktikasıdır. Buradan belə nəticə çıxarmaq olar ki, yaşayış sahəsinə, habelə binaya, anbara və başqa saxlanc yerlərinə qanunsuz daxil olmaqla oğurluq yolu törədilən cinayətlərdə əməliyyat və istintaq aparatları vəhdətdə çalışır.

Cinayətin üstünün açılması, cinayət törədən və ya cinayət törətmiş şəxslərin aşkar olunması istiqamətində, eləcə də şübhəli və ya təqsirləndirilən şəxslərin başqa cinayətlərin iştirakçısı olub-olmaması araşdırılır.

Yaşayış sahəsinə, habelə binaya, anbara və başqa saxlanc yerlərinə qanunsuz daxil olmaqla oğurluq yolu törədilən talama cinayətlərində həmin tikilinin yerləşdiyi ərazinin müşahidə kameralarından görüntülər çıxarılmalıdır. Əgər həmin ərazi kamera sistemi ilə təchiz edilməyibsə, ora yaxın ərazilərin kamera sistemindən çıxarışlar edilərək araşdırılmalıdır. Həmçinin həmin ərazidə yaşayan və hadisənin olduğu vaxtlar da həmin ərazidə olan şəxslərin ifadələri alınmalı, şübhəli şəxslərin siyahısı tərtib edilməlidir. Yaşayış sahəsinə, habelə anbara, binaya və başqa saxlanc yerlərinə qanunsuz daxil olmaqla oğurluq yolu ilə törədilən talama cinayətlərində hadisə yerinə ekspert-kriminalistlərin iştirakı mühüm əhəmiyyət daşıyır. Belə ki, hadisə yerində əl-barmaq, ayaq izlərinin götürülməsi, hadisə yerində şəxsin geyiminə məxsus paltar liflərinin, eləcə də tük və şəxsin şəxsiyyətinin müəyyən olunmasına imkan verən əşya və predmetlər götürülərək müvafiq ekspertizalar təyin olunmalı və verilmiş rəylər əsasında bu hallar təhlil olunmalıdır. hallar müəyyənləşdirilir. Bunlar cinayət-prosessual qanunvericiliyin tələblərinə uyğun təşkil edilməlidir.

İstintaq zamanı evdə yaşayan şəxslərin ifadəsi alınarkən bəzi hallarda şəxslərin ifadələrində uyğunsuzluq özünü büruzə verir. Şəxslər tam olaraq evə mütəmadi gəlib-gedənlərin, ev haqqında məlumatı olanların, ailənin maddi durumu barədə məlumatı olanların və evdə yaşayan şəxslərin gündəlik yaşayış rejimini bilən şəxslərin adlarını demir. Buna səbəb kimi ya sözügedən şəxslərdən şübhələnmir, ya da onların adını verərsə onların da polis orqanına dəvət ediləcəyi düşüncəsinə qapılaraq bir növ özünü “ictimai qınaqdan” kənar tutur. Bu kimi faktlar istintaqı ləngidənən, cinayətin açılmasına mane olan hallardır. Oğurluq cinayətlərində cinayət törədən şəxsin aşkar edilərək məsuliyyətə cəlb edilməsi nə qədər yubanarsa, yeni oğurluq hallarının artması istisna edilmir. Çünki şəxs yeni cinayət tö-

rətmək niyyətindədirsə həm vaxt qazanır, həm də öz zənnində heç vaxt tutulmayacağı düşüncəsi ilə bu kimi hallara davam edir.

Cinayətin istintaqı gedişində gətirilən real şübhəli şəxsləri təqsirləndirilən şəxs qismində istintaqa cəlb etmək prosesi çətin olur. Belə ki, şəxs öz əməlini etiraf etmir, əsassız və istintaqın gedişində vaxt itkisinə səbəb olan fikirlər səsləndirir. Hadisə vaxtı işdə, kənddə, öz evində və ya başqa yerlərdə olduğunu söyləyir. Lakin dəqiqləşdirmə aparılan zaman deyilən yerlərin heç birində olmadığı ortaya çıxır. Halbuki həmin şəxsin əməli törətməsinə dair əldə kifayət qədər məlumatlar mövcuddur. Belə olan halda polis əməkdaşlarının peşəkarlığı mühüm və əvəzolunmaz rol oynayır.

Bu cinayətlərin istintaqında ən önəmli məsələlərdən biri də təqsirləndirilən və zərərçəkən şəxslərin ifadələrində zərərin xarakterinə uyğun olaraq məbləğ məsələsində ziddiyyətlərin olmasıdır. Belə ki, zərərçəkən ona dəyən maddi ziyanın daha yüksək olduğu fikrində olduğu təqdirdə, təqsirləndirilən isə oğurladığı əşyaların məbləğinin və yaxud pul vəsaitinin daha az miqdarda olmasını ifadəsində göstərir. Müəyyən hallarda həmçinin zərərçəkən şəxs ona məxsus oğurlanmış əşyanın məhkəmə əmtəəşünaslıq ekspertizasının qiymətləndirdiyi məbləğlə razılaşmır. Təbii ki, oğurluq yolu ilə ələ keçirilən məbləğin miqdarına və işin digər hallarına uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinə müvafiq maddə ilə təsvif olunur. Buna görə də təqsirləndirilən şəxs oğurladığı məbləğin daha az olduğunu iddia edərək sanksiyasında digər maddələrə nisbətən daha yüngül cəza növü olan maddələrlə məsuliyyətə cəlb olunmasını arzulayır.

Azərbaycan Respublikasının Cinayət-Prosesual Məcəlləsinin tələblərinə uyğun olaraq yaşayış sahəsinə, habelə binaya, anbara və başqa saxlanılma yerlərinə qanunsuz daxil olmaqla oğur-

luq yolu törədilən talama cinayətləri zamanı şübhəli və təqsirləndirilən şəxslərin ifadələri (əlavə və təkrar) alınır. Həmin ifadələrin dolğunluğu və həqiqəti əks etdirməsi, Azərbaycan Respublikası CPM-nin 260-cı maddəsinə uyğun olaraq ifadələrin yerində yoxlanılması istintaq hərəkəti ilə bir daha dəqiqləşdirilir. Bundan başqa işin halları, digər şahid ifadələri ilə və müasir dövrümüzdə əvəzolunmaz rol oynayan ərazilərdə təchiz olunmuş videomüşahidə kameralarına görüntülərinə baxış keçirilməsi ilə də tamamlanır. Həmin istintaq hərəkətinin keçirilməsi zamanı da şəxs həm məsuliyyətdən yayınmaq, həm də istintaqın səmtini dəyişmək üçün bilərəkdən yalan məlumatlar verir, cinayət törətdiyi zamanı etdiyi hərəkətlərin ardıcılığını qəsdli şəkildə dəyişdirərək deyir və s kimi bu hallar cinayət-prosessual cəhətdən istintaqın işini ləngidən, şəxsin məsuliyyətdən yayınmaq istəməsi cəhdlərinə görə əlavə sübutların toplanılmasını tələb edir. Belə olan halda AR CPM-nin 259-cu maddəsinə istinadən əlavə sübut növü kimi hadisə vaxtı şəxsin mobil cihazının anten dairəsi, zəng və mesajları mobil operatorlardan məhkəmə qərarı ilə götürülərək təhlil olunur.[3]

Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəllənin 143-145-ci maddələrinə uyğun olaraq cinayət işi üzrə müstəntiq tərəfindən ittiham aktı tərtib edilməmişdən əvvəl cinayət hadisəsi ilə bağlı olaraq əldə edilmiş sübutların tədqiqi ilə bağlı qərar qəbul edilərək cinayət işinə əlavə olunur. Bu mərhələ tam obyektiv, həmçinin sübutların mümkünlüyü şərtinə uyğun olaraq yekunlaşdırılır. Daha sonra sübutların qiymətləndirilməsi barədə qərar yazılır və qərarla sübutların saxlanılması yeri göstərilir. Sübutların saxlanması barədə arayış ittiham aktına əlavə edilir. Sonda isə prokuror tərəfindən ittiham aktı ilə 5 gün müddətində tanış olunub, təsdiqi üçün məhkəməyə göndərilir.[3]

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı, Hüquq Yayın Evi-2023
2. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsi. Bakı, Hüquq Yayın Evi-2023
3. Azərbaycan Respublikası Cinayət-Prosessual Məcəlləsi. Bakı, Hüquq Yayın Evi-2023
4. Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsi Plenumunun 3 mart 2005-ci il tarixli 1 sayılı «Oğurluq, soyğunçuluq və quldurluğa dair işlər üzrə məhkəmə təcrübəsi haqqında» qərarı

Илькин Алекберов**Уголовно-процессуальные и эмпирические проблемы хищения
чужого имущества путем незаконного проникновения в жилое помещение,
а также в здание, склад или иные места хранения**

Подводя итог, хотелось бы отметить, что в статье упоминаются проблемы, с которыми сталкивается следователь при расследовании разбойных преступлений, совершенных с проникновением в жилое помещение, а также в здание, склад и другие места хранения, которые замедляют расследование и усложняют расследование. сбор доказательств. Подчеркивается влияние противоречивых показаний сторон уголовного судопроизводства на работу прокуратуры.

Ikkin Alekberov**Criminal-procedural and empirical problems of theft of other people's
property by illegal entry into a residential area, as well as a building,
warehouse or other storage places**

Summarizing, I would like to point out that the article mentions the problems that the investigator faces when investigating robbery crimes committed with penetration into a residential premises, as well as into a building, warehouse and other storage place, which slow down the investigation and complicate the collection of evidence. The influence of contradictory testimony of the parties involved in criminal proceedings on the work of the prosecutor's office is emphasized.